

Nr 623

Av herr Johansson i Stockholm m. fl., om inrättande av ett statligt förlag för skolböcker m. m.

I motioner vid 1947 års riksdag föreslogs skapandet av ett statligt bokförlag i syfte att utge goda böcker till billiga priser och för att vidga böckernas spridningskrets. Efter debatten tillsattes bokutredningen under den nuvarande ecklesiastikministerns ordförandeskap. Enligt direktiven skulle den bl. a. undersöka den svenska bok- och tidskriftsproduktionens snedvridning, som ledde till att veckotidningarna och litterärt obetydliga bestsellers breddade ut sig på den värdefulla litteraturens bekostnad. Den skulle vidare undersöka de förhållanden som påverkade prispåbjudningen och föreslå åtgärder för att få ut de goda böckerna till allmänheten. Utredningen samarbetade delvis med 1945 års lärobokskommitté, och gemensamt hemställde de om att statens priskontrollnämnd skulle undersöka vilka faktorer som påverkade prissättningen på böcker inom produktions- och distributionsleden. Bokutredningen ansåg i sitt år 1952 avgivna betänkande att en samordning av statens officiella publiceringsverksamhet var både önskvärd och nödvändig. Utredningen ansåg att inrättandet av ett statligt bokförlag i den föreslagna större omfattningen för närvarande »ej var av behovet påkallat» men angav samtidigt, med reservationer från bokförläggarnas och bokhandlarnas representanter, de förutsättningar som kunde tala för en statlig förlags- och tryckeriverksamhet i konkurrens med de privata företagen. Vid 1957 års riksdag behandlades en motion om ett statligt förlag och statlig distribution för riksdagstrycket och den övriga statliga bok- och dokumentutgivningen samt delar av den kommunala utgivningen. Motionen avslogs med motiveringen att det inte skulle bli ekonomiskt lönsamt.

Vi har funnit det i hög grad angeläget att återuppta en viktig del av detta stora frågekomplex, nämligen frågan om ett statligt skolboksförlag. Efter den betydelsefulla reformen med fria läroböcker svarar staten och kommunerna för de stora kostnaderna för elevernas läroböcker, men utgivningen ligger i händerna på profithungliga privata förlag och distributionsföretag.

Allvarlig kritik har sedan länge anförts både i pressen och från lärarna och målsmännen över läroböckernas kvalitet och den bristande objektiviteten, särskilt när det gäller samhällskunskap, historia och geografi, när kontroversiella ämnen behandlas. Drastiska exempel har anförts på bristerna och på de onödigt många upplagorna efter små och obetydliga änd-

ringar, det onödigt spatiösa trycket och betydelselösa illustrationer, som fördyrar böckerna. I riksdagsdebatten anfördes från lärarhåll hur man bara genom ombrytning av samma räkneexempel gett ut nya upplagor för att sedan, när lärarna ville ha samma läroböcker till alla elever, förklara att de gamla upplagorna inte längre fanns. Enbart genom onödigt stora marginalutrymmen har man delat upp det som rymdes i ett band på flera.

Skolstyrelseförbundets rikskommitté uppvakade år 1955 ecklesiastikministern och krävde att regeringen skulle ta upp frågan om fördyringen av de obligatoriska skolornas läroböcker. Någon åtgärd har emellertid inte vidtagits.

Skolboksutgivningen och distributionen har under dessa förutsättningar blivit en lysande affär för förlags- och distributionsföretagen. Landets dominerande skolboksförlag, ett dotterbolag till de båda största förlags- och tryckerikoncernerna, redovisade år 1958 en bruttovinst av inte mindre än 3 141 000 kronor på ett aktiekapital på 6 300 000 eller 75 000 kronor på var och en av företagets 42 anställda.

Det är staten och kommunerna, som efter den fria skolboksreformen betalar alla dessa profiler och extraprofiler. Statens kostnader för de fria skolböckerna utgjorde år 1957 9 960 000 kronor. Sedan dess har de jämte en del andra anslag inbakats i lärarlöneanslaget, men genomsnittligt beräknas att staten betalar 12 kr. per elev till fria läroböcker. Om man skulle fördela kostnaderna mellan stat och kommun efter samma proportion som vid reformens genomförande, skulle staten i dag betala 22 kr. per elev. Kommunernas kostnader är vida högre. I Stockholm beräknas lärobokskostnaderna genomsnittligt till 35 kr. per år och elev och förbrukningsmateriel till genomsnittligt 17 kr. per elev och år. Kostnaderna växlar mellan kr. 21: 30 på lågstadiet, kr. 63: 90 på högstadiet och upp till 70 kr. vid gymnasier och andra icke obligatoriska skolor. Sammanräknade anslagen för läroböcker och materiel utgör enbart för Stockholms stad en årlig kostnad på 5 307 000 kronor. I den utredning som utfördes i Göteborg år 1959 om ett kommunalt skolboksförslag beräknades enbart folk- och enhetsskolans läroböcker och förbrukningsmateriel till 1 538 002 kronor, vilket innebar en stegring per elev räknat från kr. 15: 70 till kr. 36: 10 under en tioårsperiod.

Vad kan då vinnas genom ett statligt skolboksförlag som distribuerar böckerna direkt till skolorna eller eventuellt ett statligt-kommunalt förlag, där också de större kommunerna är intresserade?

För det första kan man uppnå en betydande förbättring av läroböckernas kvalitet. De besparingar som uppnås kan delvis användas till pristävlingar som lockar fram mest kompetenta och pedagogiskt erfarna läroboksförfattare. De prisbelönda böckerna bör granskas redan i manuskript av läroboksnämnden för att undvika de numera rätt vanliga merkostnaderna för onödig tryckning. Den spekulativa utgivningen av en mångfald böcker kan ersättas av väl planerad utgivning, av omsorgsfullt valda böcker i stora upp-

lagor, vilket minskar framställningskostnaderna. På detta sätt kan kvaliteten förbättras samtidigt som statens och kommunens utgifter avsevärt minskas. Det statliga förlagets konkurrens beträffande kvalitet och pris-sättning kommer att ha en sunt begränsande inverkan på privatföretagens profithunger.

Redan studentkårernas påbörjade förlagsverksamhet för att bringa ned de högt uppskrivade priserna på de högskolestuderandes kursböcker och kompendier har framkallat våldsamma protester från privatföretagen.

Den förutnämnda utredningen i Göteborgs stadsfullmäktige har dels redovisat några försök med kommunal skolboks- och materielutgivning, vilka i många fall lett till att priserna kunnat nedbringas till hälften. Ett par stickprov som skolstyrelsen i samarbete med utredningen företagit genom att undersöka kostnaderna för egen utgivning av en lärobok i naturkunnet och en räknebok visade att framställningskostnaden jämfört med bokhandels- och förlagspriset kunde minskas med 46,2 % i det förra fallet och 41 % i det senare. Räknade man med en upplaga på 50 000, vilket ett statligt förlag lätt uppnår, minskas framställningskostnaderna med 56,7 resp. 52,6 %. Likadant är det med distributionskostnaderna. Trots den medgivna rabatteringen, som är högre i storstäderna, utgjorde bokhandelns marginal under ett år på de böcker som såldes i skolorna inte mindre än 114 000 kronor trots att böckerna i allmänhet gick direkt från förlaget till skolorna. Om böckerna distribuerades direkt från förlaget till skolans egna vaktmästare kunde summan minskas till tiondelen, och även om personalen skulle ökas kunde den knappt uppgå till mer än 25 000 kr. om året.

Det är några av de fördelar som kan vinnas genom ett statligt skolboks-förlag med distribution direkt till skolorna i avsikt att höja kvaliteten på läroböckerna, att stimulera de bästa läroboksförfattarna och att avsevärt minska statens och kommunernas kostnader för de fria läroböckerna.

Med hänvisning till vad ovan anförts föreslår vi,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om snabb utredning om upprättande av ett statligt förlag för skolböcker och viss annan skolmateriel.

Stockholm i januari 1962

Gustav Johansson

Helmer Holmberg

Henning Nilsson

H. Hagberg
